

**การพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชน
วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี**
Development of the Strengths of the Natural-Agricultural Network of
Wat Yannasangwararam Community Amphur Banglamung, Cholburi Province.

อรรณพ เรืองกัลปวงศ์* สราวรรณ เรืองกัลปวงศ์ วรนาถ ศรีพงษ์ และปวีณา สปีลเลอร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Annop Ruangkalapawongse* Sarawan Ruangkalapawongse
Voranat Sripong and Pawina Spiller
Faculty Of Management Science, Suan Dusit Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติจำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรเกษตรธรรมชาติ พื้นที่ชุมชนแควล้อมวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี จำนวน 248 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับตามวิธีการของครอนบาค .927 และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน สหสัมพันธ์หลายตัวแปร และสมการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากในทุกประเด็น อันดับแรก คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน และด้านความเข้มแข็งของผู้นำ

* ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)
e-mail: aruangk@hotmail.com

โดยปัจจัยทั้ง 3 ด้านอธิบายการผันแปรของความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติได้ร้อยละ 6.6 แสดงเป็นสมการได้ดังนี้

ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร = $3.135 + 0.080$ (ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน) + 0.080 (ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ) + 0.077 (ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้)

แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวราราม-วรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ควรดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเครือข่าย ผู้นำเครือข่ายควรมีการสร้างกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเครือข่าย โดยมีผู้ประสานงานเครือข่ายหรือองค์กรพี่เลี้ยงเข้ามาร่วมดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการและร่วมประเมินผล จนถึงการร่วมรับผลประโยชน์ ระยะที่ 2 การบูรณาการด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรธรรมชาติกับภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน เครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี ต้องการยกระดับเครือข่ายด้วยการบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรธรรมชาติกับภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นการหาพันธมิตรทางธุรกิจ

คำสำคัญ : การพัฒนาความเข้มแข็ง เครือข่ายเกษตรธรรมชาติ

Abstract

The purposes of the research were to study the strength of the natural agricultural network of the Wat Yannasangwararam community in Amphur Banglamung, Chonburi Province and to identify factors affecting the strength. The research also studied the approach to strengthen the natural agricultural network of the Watyannasangwararam community in Amphur Banglamung, Chonburi Province. The sample in this research was comprised of two groups : 1) 8 people who were involved in the development of the natural agricultural network strength and 2) 248 natural agriculture farmers in the Watyannasangwararam Community. The questionnaires- with Cronbach's Alpha reliability of .927- and a set of interview questions were employed to collect the data. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, Pearson simple correlation coefficient, multiple correlation coefficient, and multiple regression analysis. The study revealed the following

1) The overall strength of the natural agricultural community network was at a high level. Every aspect was at a high level especially the aspects of society strength, environment, and economy.

2) The factors affecting the strength of the natural agricultural network of Wat Yannasangwararam community in Amphur Banglamung, Chonburi Province were the enhancement of learning processes, the budget support, and the strength of leaders. These factors represented the strength variations of the natural agricultural network in the equation of 6.6 percent. The regression equation can be explained as follows : the strength of the natural agricultural network of Wat Yannasangwararam community Amphur Banglamung, Chonburi Province equals $3.135 + 0.080$ (the budget support) + 0.080 (the strength leaders) + 0.077 (the enhancement of learning processes).

There should be two phases for the development of the strength of the natural agricultural network of the Wat Yannasangwararam community in Amphur Banglamung, Chonburi Province. The first phase would involve the leaders in developing the participation of the farmers in the network. The network coordinator or mentor should take part in every step of the operation : planning, joint working, assessing, and benefit sharing. The second phase would be work integration by connecting the natural agricultural network with business sectors, educational institutions, or public sectors in order to find business partners.

Keywords : development of strengths, natural-agriculture network.

บทนำ

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศให้เป็นระบบและเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งจะใช้สำหรับการพัฒนาประเทศในช่วงปี 2555 – 2559 โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และสร้างสมดุลการพัฒนา ยึดเป้าหมาย คือ คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีกับวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นวัฒนธรรมไทย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพความปลอดภัยและมั่นคงอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก (Shinawong, 2011) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในด้าน

ยุทธศาสตร์การสร้างสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงานและยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การสร้างสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน เพื่อสร้างฐานภาคเกษตรให้เข้มแข็ง ซึ่งถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน เกษตรธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของรากฐานการเกษตรทั้งมวล หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพออยู่พอกิน และมีความสุขที่ยั่งยืนได้ในปัจจุบันและอนาคต สำหรับการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในปัจจุบันมีการรวมกลุ่มของประชาชนในมิติต่างๆ เกิดกลุ่ม ชุมชนที่หลากหลายอยู่ในทุกชุมชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเครือข่าย กลุ่ม ชุมชน นั้นถือเป็นทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของประชาชนทำให้มีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกันและกัน รู้จักแก้ปัญหาร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนได้รับการเสริมความรู้ในเรื่องที่สนใจร่วมกัน จนเกิดกระบวนการเชื่อมโยงขยายเป็นเครือข่ายออกไป การพัฒนาเครือข่ายจึงเป็นกลไกหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นรากฐานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การทำงานของเครือข่ายเป็นรูปแบบของการประสานงานบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนกับภายนอกชุมชน เป็นการพัฒนาที่มุ่งสร้างศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้วยชุมชนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเครือข่ายในชุมชนมีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชนในทุกด้านทั้งทางตรงและทางอ้อม

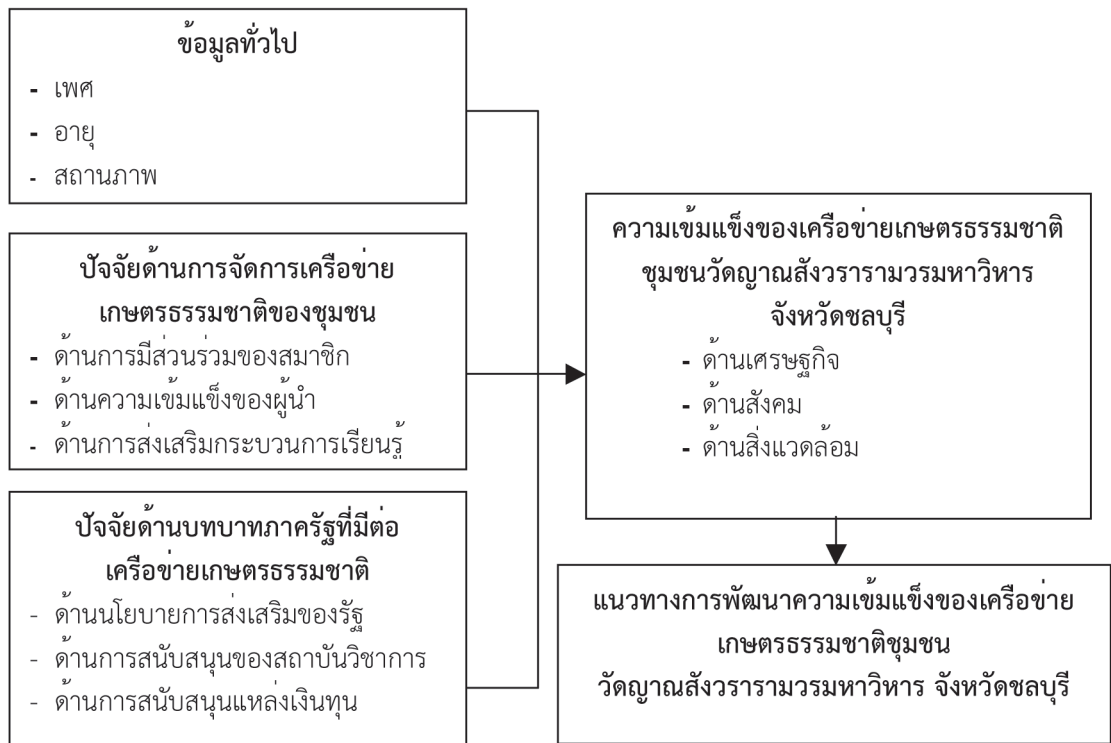
ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารฯ เป็นชุมชนหนึ่งในโครงการเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มุ่งพัฒนาราชกรผู้ยากไร้ ให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยชุมชนดังกล่าวมีเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ เพื่อขายสินค้าทางการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีแต่การดำเนินงานของเครือข่ายยังไม่ได้มีความเข้มแข็งเพียงพอเนื่องจากกิจกรรมของเครือข่ายยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง ขาดแคลนแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุนการดำเนินงานของสมาชิกทุกคน ขาดการสนับสนุนการลงทุนหรือขยายการลงทุน หรือเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายอีกด้วย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติเพื่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ซึ่งเป็นผลจากการทำการเกษตรธรรมชาติและการได้บริโภคสินค้าเกษตรธรรมชาติในวงกว้าง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้จัดทำงานวิจัยหัวข้อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการวิจัย ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ และสถานภาพ 2) การจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติของชุมชน 3 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ และด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และ 3) บทบาทภาครัฐที่มีต่อเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ 3 ด้าน คือ ด้านนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการ และด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน

ตัวแปรตาม คือ ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรเกษตรธรรมชาติ พื้นที่ชุมชนแวดล้อมวัดญาณสังวราราม จังหวัดชลบุรี รวมจำนวน 268 คน (Wat Yanasangwararamworamahaviharn Agricultural cooperative, 2011)

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ จำนวน 8 คน และเกษตรกรเกษตรธรรมชาติผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 248 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วยตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ และสถานภาพ ตอนที่ 2 การจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติของชุมชน ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ และด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ตอนที่ 3 บทบาทภาครัฐที่มีต่อเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ ประกอบด้วย ด้านนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการ และด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน และตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือและขออนุญาตแจกแบบสอบถามกับเกษตรกรเกษตรธรรมชาติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์หลายตัวแปร โดยใช้สมการถดถอยพหุคูณแบบหลายขั้นตอน

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่รอบวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร โดยเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2525 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดญาณสังวรารามฯ และพระราชทานพระราชดำริ “ให้มีการพัฒนาที่ดินบริเวณติดต่อกับวัดญาณสังวรารามฯ เพื่อเป็นแหล่งพัฒนาการเกษตร ประกอบด้วย แหล่งน้ำวนอุทยาน เพื่อการรักษาป่าไม้ สัตว์ป่า และราษฎรในพื้นที่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ดีขึ้น” (Wat Yanasangwararamworamahaviharn surrounding area development, 2011)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย 1) ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด

2) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณฯ 3) รองประธานชมรมเห็ดเกษตรธรรมชาติ ชุมชนวัดญาณฯ 4) ประธานกลุ่มผลิตก้อนเห็ด ชุมชนวัดญาณฯ 5) รองประธานกลุ่มเกษตรธรรมชาติบ้านฉาง เครือข่ายเกษตรธรรมชาติวัดญาณฯ 6) เกษตรกรเกษตรธรรมชาติตำบลนาจอมเทียม อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี 7) เครือข่ายศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแผนไทย โรงพยาบาลวัดญาณฯ 8) เกษตรกรเกษตรธรรมชาติตำบลนาจอมเทียม ชุมชนวัดญาณฯ โดยผลการสัมภาษณ์และหลักทฤษฎีที่ทบทวนวรรณกรรมได้นำมาบูรณาการเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติของชุมชน ประเด็นด้านความเข้มแข็งของผู้นำ มีความเข้มแข็ง รอบรู้และมีความเข้าใจในภารกิจของตนเอง มีการประสานผลประโยชน์ให้กับสมาชิกเครือข่ายเป็นอย่างดี มีวิสัยทัศน์ รวมถึงมีความสามารถในการแก้ปัญหาของสมาชิกและสามารถประสานประโยชน์ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่ายเกษตรธรรมชาติจะต้องมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกันในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ สมาชิกทุกคนร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ปัญหาของสมาชิกแต่ละคน

2. บทบาทภาครัฐที่มีต่อเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ ประเด็นนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนด้านเทคโนโลยีในการผลิต ภาครัฐควรสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรธรรมชาติของชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวสินค้า ช่วยจัดหาสนับสนุนเงินทุนจากแหล่งทุนเพื่อการใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์เพื่อการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการฯ ควรให้การอบรมตามความต้องการของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ ผู้สนับสนุนเรื่องของการฝึกอบรมตามความต้องการของสมาชิกซึ่งจัดอบรมให้อย่างต่อเนื่อง ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนจากภาครัฐเท่าที่ควร สมาชิกของเครือข่ายต้องกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพราะดอกเบี้ยต่ำ

3. ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ ประเด็นด้านเศรษฐกิจสมาชิกเครือข่ายมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีเงินออมในครัวเรือนฯ แต่ควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพเพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจแก่สมาชิก และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีความสุข ด้านสังคมสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดวันประชุมที่แน่นอน และมีการจัดเวทีย่อยเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสในการพูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติตระหนักในเรื่องความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากในทุกด้าน อันดับแรก คือ ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นอันดับสุดท้าย

2. บทบาทภาครัฐที่มีต่อเครือข่ายเกษตรธรรมชาติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าอยู่ในระดับมากจำนวน 2 ประเด็น อันดับแรก คือ ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการ รองลงมา คือ ด้านนโยบายการส่งเสริมของรัฐ เป็นอันดับที่ 2 ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน

3. ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากในทุกประเด็น อันดับแรก คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจเป็นอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวราราม-วรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลดังนี้

1. การศึกษาการจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติของชุมชน จากการวิจัยพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยอันดับแรก คือ ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ โดยด้านความเข้มแข็งของผู้นำสอดคล้องกับ Yuprasert (2010) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกความเข้มแข็งของผู้นำ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

1) ด้านความเข้มแข็งของผู้นำในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในภารกิจที่รับผิดชอบอยู่เป็นอย่างดีในระดับมากที่สุด เนื่องจากคุณลักษณะของผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในงานที่ทำ มีความรับผิดชอบสูงต่องาน อีกทั้งยังต้องมีความสามารถในการกระตุ้นหรือจูงใจให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติตามความต้องการการของผู้นำได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsamutpaisarn (2008) ศึกษาเรื่องบทบาทผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน : กรณีศึกษา เทศบาลนครสมุทรปราการพบว่าผู้นำจะบริหารจัดการองค์กรต่างๆ รวมทั้งชุมชนให้ดีขึ้นไม่ได้ อาศัยแต่เพียงการมีคุณลักษณะหรือภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเองเท่านั้น แต่จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในภารกิจที่รับผิดชอบอยู่เป็นอย่างดีด้วย จึงจะบรรลุผลแห่งความสำเร็จได้ ดังหลักที่ว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” ส่วนประเด็นการยึดถือผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลักนั้น ผู้นำที่ตื่นอกจากจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนแล้วยังต้องยึดถือผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มหรือชุมชนเป็นที่ตั้งซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaiboonkrong (2008) ศึกษาเรื่องบทบาทผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ตำบลนาเมือง จังหวัดอำนาจเจริญพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนใน

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการจากทุกหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพนั้น พร้อมทั้งจะเข้ามาเป็นอาสาสมัครโดยเอาประโยชน์ของชุมชนเป็นตัวตั้ง อีกทั้งยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวิถัฒนสังวรารามรวมหาวีหาร จำกัด และประธานกลุ่มผลิตก้อนเห็ดชุมชนวิถัฒนสังวรารามรวมหาวีหาร คือผู้นำจะต้องมีความเข้มแข็ง รอบรู้ และมีความเข้าใจในการกิจของตนเองเป็นอย่างดี และผู้นำจะต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาของสมาชิกและสามารถประสานประโยชน์ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี

2) ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่ามีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ เนื่องจากสมาชิกเกษตรธรรมชาติชุมชนวิถัฒนสังวรารามรวมหาวีหารได้มีการสร้างเครือข่ายเกษตรธรรมชาติกับชุมชนอื่นๆ เช่น กลุ่มห้วยใหญ่ กลุ่มนาจอมเทียน กลุ่มภูตหลวง กลุ่มบางสระเตี้ย กลุ่มหนองปลาไหล เป็นต้นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน โดยมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการจัดเวทีชาวบ้าน นอกจากนี้ศูนย์ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมวิถัฒนสังวรารามรวมหาวีหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรม รวมถึงมีกิจกรรมสัญจรตามกลุ่มผู้นำย่อยของชุมชนต่างๆ สอดคล้องกับ Kanchanasuwan (2010) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบตัวชี้วัดการจัดการชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชนตามตัวชี้วัดที่ 2.3 เครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีเกณฑ์การประเมินคือกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และสมาชิกในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ในชุมชนระหว่างเครือข่ายด้วยกัน ส่วนประเด็น มีการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างชุมชนนั้น สมาชิกเครือข่ายฯ ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างชุมชนเช่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามบ้านของสมาชิกที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ มีการศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การประชุม สัมมนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมกับเครือข่ายภายนอก โดยร่วมมือกับชุมชนอื่นๆ เช่น กลุ่มห้วยใหญ่ กลุ่มนาจอมเทียน กลุ่มภูตหลวง กลุ่มบางสระเตี้ย กลุ่มหนองปลาไหล เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำเกษตรธรรมชาติเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติด้วยกันอีกด้วย สอดคล้องกับทัศนะของ Rodkeaw (2007) ซึ่งได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จนั้น จากการวิจัย พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ประกอบด้วย 1) การจัดทำแผนชุมชน 2) การจัดเวทีการเรียนรู้ 3) การศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม ประชุม สัมมนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ที่เครือข่ายการเรียนรู้สามารถส่งเสริม และพัฒนาตามความพร้อมและศักยภาพของชุมชน เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเข้าร่วมกับเครือข่ายภายนอก อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Jaipranop (2003) ศึกษาเรื่องกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเองทางการเกษตรของชุมชนท่ามะไฟหวาน อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง

ทางการเกษตรของชุมชนท่ามะไฟหวาน โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ

3) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่าสมาชิกมีการจัดสรรเพื่อแบ่งงานกันทำในหมู่สมาชิก ทั้งนี้เพราะการที่เครือข่ายจะอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนนั้นสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติทุกคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมของกลุ่ม โดยผู้นำกลุ่มจะมีการแบ่งงานให้กับสมาชิกทำสอดคล้องกับทักษะของ Adam (1999) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่างความต้องการของหน่วยงานสนับสนุนและเครือข่ายคือถ้าจะให้เครือข่ายอยู่รอด เครือข่ายต้องมีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกให้บ่อยครั้งสม่ำเสมอ และมีการแบ่งงานให้กับสมาชิกร่วมรับผิดชอบ ส่วนประเด็นสมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดนั้น สมาชิกเครือข่ายฯ ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นอย่างมาก โดยสมาชิกจะไม่ใช้สารเคมีในการปลูกพืช ผัก แต่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยธรรมชาติแทน นอกจากนี้สมาชิกยังมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีการรวมกลุ่มกันระหว่างสมาชิกทุกเดือนสอดคล้องกับ Techarin (1988) ซึ่งได้ให้ทักษะของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามนโยบาย โครงการ กิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร และเกษตรกรเกษตรเกษตรธรรมชาติตำบลนาจอมเทียน ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ มีการแบ่งงานกันทำในหมู่สมาชิกทำให้สมาชิกทุกคนรู้สึกว่าการตนเองมีความสำคัญ สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกันในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมถึงสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย ทุกคนร่วมกันทำงานด้วยความสมัครใจและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

2. การศึกษาบทบาทภาครัฐที่มีต่อเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ จากการวิจัยพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยอันดับแรก คือ ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการปรากฏผลดังนี้

1) ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่ามีการวิจัยร่วมกันระหว่างสถาบันวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรธรรมชาติเกี่ยวกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เนื่องจากศูนย์ฝึกและพัฒนาฯ เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรธรรมชาติ ได้ทำการฝึกอบรมและให้คำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านเกษตรธรรมชาติ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกเกษตรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมและการสร้างความสมดุลของระบบนิเวศแก่กลุ่มเกษตรกรธรรมชาติวิถญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อย่างสม่ำเสมอ โดยจัดให้มีการฝึกอบรมให้กับกลุ่มสมาชิก 3-4 เดือนต่อครั้ง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ร่วมระหว่างภาควิชาการกับชุมชนท้องถิ่น ค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน การรักษาระบบนิเวศและสมดุลของระบบนิเวศ ส่วนประเด็น สถาบันวิชาการที่เกี่ยวข้องมีการศึกษา สำรวจ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาศักยภาพของ เครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติชุมชนนั้น ศูนย์ฝึกและพัฒนาฯ ได้มีการศึกษาความต้องการของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ธรรมชาติ รวมถึงวิเคราะห์ศักยภาพของเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติแล้วจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทาง ด้านการผลิต และการจำหน่ายสินค้าเกษตรธรรมชาติ

2) ด้านนโยบายการส่งเสริมของรัฐในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่ารัฐพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคมในพื้นที่เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและชุมชนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติชุมชน วิถญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อยู่ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบถ้วน การคมนาคมสะดวก ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติสำเร็จลุล่วงด้วยดี สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์การสร้างความสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน ด้วยการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรและสร้างมูลค่า โดยส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ให้เป็น เครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งด้านอาหารและพลังงานให้กับเกษตรกรและชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่วน ประเด็นรัฐสนับสนุนการวิจัยพัฒนาสินค้าเกษตรธรรมชาติที่เป็นที่ต้องการของตลาดนั้น ศูนย์ฝึกและพัฒนา อาชีพเกษตรกรวิถญาณสังวรารามวรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการทำวิจัยร่วมกับเครือข่าย สมาชิกเกษตรกรธรรมชาติเพื่อพัฒนาสินค้าให้เป็นที่ต้องการของตลาดมีการแปรรูปสินค้าทั้งบริโภคอุปโภค สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การสร้างความสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงานด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตภาคเกษตร โดยสนับสนุนวิจัยพัฒนาสินค้าเกษตรให้เป็นที่ต้องการของตลาด

3) ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็น รายประเด็นพบว่าหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับกิจกรรม การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติของชุมชน เนื่องจากกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติ จะได้รับ งบประมาณสนับสนุนจากพัฒนาองค์การชุมชน (พอช.) สำนักงานส่งเสริมสุขภาพแห่งชาติ (สสส.) ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพเกษตรกรวิถญาณสังวราราม- วรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาสนับสนุนด้านการจัดฝึกอบรม หรือกิจกรรมการพัฒนาเครือข่าย เกษตรกรธรรมชาติของชุมชน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์ การเกษตรธรรมชาติวิถญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด และประธานกลุ่มผลิตก่อนเห็ดชุมชน วิถญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ สมาชิกเครือข่ายฯได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิชาการคือศูนย์ฝึกและพัฒนา อาชีพเกษตรกรวิถญาณสังวรารามวรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งจะให้การอบรมตาม

ความต้องการของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติและภาครัฐในส่วนของการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะเป็นผู้สนับสนุนเรื่องของการฝึกอบรมตามความต้องการของสมาชิกซึ่งจัดอบรมให้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนประเด็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดหาเงินทุนช่วยเหลือทั้งในรูปแบบของการให้เปล่าหรือการให้กู้ยืมนั้น สมาชิกเกษตรธรรมชาติจะกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านเนื่องจากดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนี้ยังกู้ยืมจากสหกรณ์ เทศบาล เป็นต้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร ประธานกลุ่มผลิตก้อนเห็ดชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร และเกษตรกรเกษตรธรรมชาติตำบลนาจอมเทียม ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ เครือข่ายเกษตรธรรมชาติต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนเงินทุนรวมถึงแหล่งเงินทุนที่หลากหลายและมีดอกเบี้ยต่ำ สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเงินทุนที่หลากหลายและเพียงพอ หรืองบประมาณให้เปล่า นอกจากนี้ภาครัฐควรจัดหาแหล่งทุนเพื่อช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ อาจเป็นลักษณะของการให้เปล่าหรือการให้กู้ยืม

3. การศึกษาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ จากการวิจัยพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยอันดับแรก คือ ด้านสังคม สอดคล้องกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งในระดับชุมชนของ Kanchanasuwan (2010) คือ ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติด้านสังคมภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่ากลุ่มเครือข่ายฯ มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายกันอย่างต่อเนื่อง เช่น ผ่านหอกระจายข่าว/วิทยุของชุมชน/โทรศัพท์มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเครือข่ายฯ จะมีการจัดเวทีและวิเคราะห์การเรียนรู้เพื่อดูความต้องการของสมาชิกใหม่และแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของสมาชิกเดิม ซึ่งเป็นการสร้างกิจกรรมอย่างต่อเนื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีการกำหนดวันนัดที่แน่นอนเพื่อประชุมกันในเวที่ย่อยดังนั้นก็กลุ่มเครือข่ายฯ จึงมีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายกันอย่างต่เนื่องด้วยโทรศัพท์เป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับ Kanchanasuwan (2010) ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางสังคมและองค์กรชุมชน ตัวชี้วัดเครือข่ายองค์กรชุมชนคือ กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและสมาชิกในชุมชนได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องผ่านสื่อของชุมชน

ส่วนประเด็นกลุ่มเครือข่ายฯ มีรูปแบบโครงสร้างอย่างเป็นทางการและการบริหารจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติที่ชัดเจนนั้น ทางกลุ่มฯ มีการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มในหน้าที่งานต่างตามความรู้ ความสามารถของสมาชิกแต่ละคน สอดคล้องกับความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางสังคมและองค์กรชุมชน ตัวชี้วัดการบริหารและจัดการชุมชน/องค์กรชุมชนคือกลุ่ม องค์กรชุมชนได้มีการกำหนดรูปแบบและโครงสร้างหรือคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม องค์กรที่ชัดเจน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์รองประธานชมรมเห็ดเกษตรธรรมชาติ ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดวันประชุมที่แน่นอน และมีการจัดเวที่ย่อยเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสในการพูดคุยถึงปัญหาในการดำเนินงาน โดยสมาชิกทุกคนจะร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ปัญหาของสมาชิกแต่ละคน

ในส่วนความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่ากลุ่มเครือข่ายฯมีการเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกและชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยกลุ่มเครือข่ายเกษตรธรรมชาติใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีและให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อป้องกันการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน สอดคล้องกับความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการตั้งกฎกติการ่วมกันในการจัดสรรการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน และกลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสมาชิกในชุมชน

ส่วนประเด็นกลุ่มเครือข่ายฯมีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตของกลุ่มเครือข่ายสินค้าเกษตรธรรมชาติที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นกลุ่มเครือข่ายฯมีความพยายามให้สมาชิกและเกษตรกรคนอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเครือข่ายฯลดการใช้สารเคมีโดยมีการชักชวนให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับตัวชี้วัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนสามารถประกอบกิจกรรม/อาชีพของสมาชิกในชุมชนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการวิเคราะห์ถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการเป็นอยู่ของประชาชนและสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์รองประธานชมรมเห็ดเกษตรธรรมชาติ ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร และรองประธานกลุ่มเกษตรธรรมชาติบ้านฉาง เครือข่ายเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ เน้นในเรื่องความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สมาชิกตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สำหรับความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติด้านเศรษฐกิจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่ากลุ่มเครือข่ายฯมีการจัดสรรทรัพยากรการผลิตที่เพียงพอกับความต้องการของสมาชิก ทั้งนี้เพราะกลุ่มเครือข่ายเกษตรธรรมชาติจะมีการประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือในการแบ่งปันและจัดสรรทรัพยากรที่มีค่อนข้างจำกัด เช่น เงินให้กู้ยืม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สมาชิกทุกคน สอดคล้องกับความเข้มแข็งของชุมชนในมิติเศรษฐกิจตัวชี้วัด การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจคือชุมชนได้มีการจัดสรรทรัพยากรการผลิตที่เพียงพอกับความต้องการของสมาชิก หรือมีการแบ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นให้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนทั้งในระบบการแบ่งปันและระบบการผลิตตามการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจหรือการค้าขาย ส่วนประเด็นสมาชิกของกลุ่มฯมีรายได้จากการผลิตสินค้าเกษตรธรรมชาติและมีเงินออมของครัวเรือนนั้น เพราะสินค้าเกษตรธรรมชาติราคาจะสูงกว่าสินค้าเกษตรที่ใช้สารเคมี และมีตลาดรองรับที่ค่อนข้างแน่นอน เกษตรกรผลิตเอง ขายเอง วางแผนการดำเนินงานกันเอง

ภายในกลุ่มภายในเครือข่าย ทำให้สมาชิกทุกคนสามารถขายสินค้าเกษตรที่เป็นผลผลิตของตนเองได้ ทำให้มีรายได้และมีเงินออมภายในครัวเรือน สอดคล้องกับตัวชี้วัดการผลิตและการบริโภคของชุมชน คือสมาชิกในชุมชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพหรือจากการผลิตในชุมชน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์รองประธานชมรมเห็ดเกษตรธรรมชาติ ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ ผู้นำจะมีการจัดสรรทรัพยากรการผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกและสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ มีความเข้มแข็งเพราะการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ เป็นการสร้างงานและอาชีพที่ค่อนข้างมั่นคงให้กับสมาชิกทำให้สมาชิกมีรายได้ที่เพียงพอและมีเงินออม อีกทั้งยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์รองประธานกลุ่มเกษตรธรรมชาติบ้านฉาง เครือข่ายเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ ผู้นำจะมีการจัดตลาดในการจัดจำหน่ายผลผลิตทำให้มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีเงินออมในครัวเรือน

4. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี จากการวิจัยพบว่ามี 3 ปัจจัย คือ ด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุน ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ และด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะด้านการสนับสนุนแหล่งเงินทุนนั้นการจัดหาเงินทุนจากสถาบันการเงินต่างๆ ที่มีดอกเบี้ยต่ำ จะช่วยให้เครือข่ายเกษตรธรรมชาติ มีเงินทุนหมุนเวียนเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติส่วนใหญ่ใช้วิธีการกู้ยืมนอกระบบเพราะแหล่งเงินทุนมีจำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด คือ ปัญหาของการดำเนินงานของเครือข่ายเกษตรธรรมชาตินั้นยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนจากภาครัฐเท่าที่ควร สมาชิกของเครือข่ายต้องกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน เพราะดอกเบี้ยต่ำ บางคนกู้ยืมนอกระบบ สอดคล้องกับแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่างความต้องการของหน่วยงานสนับสนุนและเครือข่ายของ Adam (1999) คือ การให้เงินอุดหนุน กล่าวคือเครือข่ายไม่อาจดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องใช้เงินและทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินในการทำงานของเครือข่าย แหล่งอุดหนุนเงินที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย อีกทั้งยังสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร และประธานกลุ่มผลิตก้อนเห็ดชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนจากภาครัฐเท่าที่ควร สมาชิกของเครือข่ายต้องกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน เพราะดอกเบี้ยต่ำ บางคนกู้ยืมนอกระบบ สมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนเงินทุน รวมถึงแหล่งเงินทุน ที่หลากหลายและมีดอกเบี้ยต่ำ และเพียงพอ

ส่วนความเข้มแข็งของผู้นำนั้นก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่ต้องมีคุณสมบัติและความพร้อมในการบริหารจัดการเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชน โดยผู้นำจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในภารกิจที่ตนรับผิดชอบอยู่เป็นอย่างดี ยึดถือผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลัก รวมถึงยังต้องมีความสามารถในการช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกได้ดี อีกทั้งยังต้องมีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการจัดการไปยังสมาชิกคนอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsamutpaisarn (2008) ศึกษาเรื่องบทบาทผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน : กรณีศึกษา เทศบาลนครสมุทรปราการพบว่า ผู้นำจะบริหารจัดการองค์กรต่างๆ รวมทั้งชุมชนให้ดีขึ้นไม่ได้อาศัยแต่เพียงการมีคุณลักษณะหรือภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเองเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในภารกิจที่รับผิดชอบอยู่เป็นอย่างดี จึงจะบรรลุผลแห่งความสำเร็จได้ ดังหลักที่ว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพผู้นำระดับชุมชนจึงเป็นภารกิจสำคัญที่รัฐมองข้ามไม่ได้ สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ประธานสหกรณ์การเกษตรธรรมชาติวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จำกัด ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโรงพยาบาลวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร และประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร คือ ผู้นำจะต้องมีความเข้มแข็ง รอบรู้และมีความเข้าใจในภารกิจของตนเองเป็นอย่างดี มีการประสานผลประโยชน์ให้กับสมาชิกเครือข่าย มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาของสมาชิก

ในด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารเนื่องจาก เกษตรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างชุมชน เช่นกลุ่มห้วยใหญ่ กลุ่มนาจอมเทียน กลุ่มภูตหลวง กลุ่มบางสเหร์ กลุ่มบางตะเคียนเตี้ย กลุ่มหนองปลาไหล เป็นต้น ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมสัญจรไปตามกลุ่มต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ Rodkeaw (2007) ซึ่งได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนั้นจะต้องประกอบด้วย 1) การจัดทำแผนชุมชน 2) การจัดเวทีการเรียนรู้ 3) การศึกษาดูงานและการฝึกอบรม ประชุม สัมมนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ที่เครือข่ายการเรียนรู้สามารถส่งเสริม และพัฒนาตามความพร้อมและศักยภาพของชุมชน เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเข้าร่วมกับเครือข่ายภายนอก เป็นต้น

5. แนวทางพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติควรดำเนินการ 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเครือข่าย ผู้นำเครือข่ายควรมีการสร้างกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเครือข่าย โดยมีผู้ประสานงานเครือข่าย ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการและร่วมประเมินผล จนถึงการร่วมรับผลประโยชน์ สำหรับการวางแผนการดำเนินงานในอนาคตเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานผลผลิตของเกษตรกรในเครือข่ายให้เป็นมาตรฐาน

เดียวกันนั้น นอกจากนี้ควรมีการกำหนดราคาสินค้ากลางของเกษตรธรรมชาติที่เกษตรกรสามารถใช้ร่วมกันได้ ประชาสัมพันธ์สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค เพื่อนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในเครือข่าย อันจะนำไปสู่การสร้างมาตรฐานผลผลิตที่เครือข่ายสามารถวางแผนพัฒนาต่อไปในอนาคต

ระยะที่ 2 การบูรณาการด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรธรรมชาติกับภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษาเข้าไว้ด้วยกัน ยกกระดับเครือข่ายด้วยการบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรธรรมชาติกับภาคธุรกิจ เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติที่สำคัญ คือ สามารถเข้าถึงทรัพยากรเช่น แหล่งเงินทุน และข้อมูลข่าวสาร การเพิ่มประสิทธิภาพของเครือข่าย การพัฒนานวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง การเพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย รวมถึงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรธรรมชาติโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- 1.1 ภาครัฐควรให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุนที่หลากหลายหรือมีดอกเบี้ยต่ำให้แก่สมาชิก
- 1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างความเข้มแข็งของผู้นำด้วยการสนับสนุนให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง
- 1.3 เครือข่ายเกษตรธรรมชาติควรมีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพรวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างชุมชนให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรธรรมชาติแปรรูปของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ ชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี
- 2.2 ควรศึกษารูปแบบการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกเครือข่าย
- 2.3 ควรศึกษาการจัดความรู้ของสมาชิกเครือข่ายเกษตรธรรมชาติ

References

- Adam, B. (1999). *Communications & development : A practical guide*. London: Social Development Division Department for International Development.
- Chaiboonkrong, T. (2008). *The role of the leader in making community self development master plan of Tumbol Namuang Amnartcharoen*. (Master's thesis). Ubol Rachathani University, Ubol Rachathani. (in Thai)
- Jaipranop, N. (2003). *The Study of learning process by participating approach in applying the local knowledge for agricultural development of Thamafaiwan Community*. (Master's thesis). Mahasarakham University, Mahasarakham. (in Thai)
- Kanchanasuwan, W. (2010). *The process of strength community Management : Formation factor and KPI*. Research National Institute of Development Administration. Retrieved June 17, 2011, from http://journal.nida.ac.th/journal/attachments/wa_natam.pdf (in Thai)
- Rodkeaw, K. (2007). *The learning process development of learning network by applying the concept of experiential learning to make the community strength*. Bangkok: Department of community development. (in Thai)
- Royal Project. (2011). Retrieved June 21, 2011, from <http://www.cholburi.go.thB8%AF/tab id/145/language/thTH/Default.aspx?PageContentID=60> (in Thai)
- Shinawong, S. (2011). *Self Development and competitive Economic*. Retrieved June 1, 2011, from <http://www.rakbankerd.com/agriculture/open.php?id=2435&s=tblplant>. (in Thai)
- Teacharin, P. (1988). *The participation in people work development*. Bangkok: Saksopha Press. (in Thai)
- The office of National Economic and Social Development Committee. (2011) *The direction and Plan Economic and Social Development issue 11 presented to the minister at August 26, 2010*. Retrieved June 14, 2011, from <http://www.nesdb.go.thDefault.aspx?tabid=395> (in Thai)

- Watthanasakorn, P. (2010). Thai Movie Market Communication. *SDU research Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(2), May-August 1-8, 2011. (in Thai)
- Wat Yanasangwararamworamahaviharn surrounding area development. (2011). Retrieved December 21, 2012, from <http://www.rdbp.go.th/.../surrounding area development. doc> (in Thai)
- Wongsamutpaisarn, A. (2008). *The role of community leader in inner community conflict resolution : Case study Samutprakarn Municipal*. (Master's thesis). Konkean University, Konkean. (in Thai)
- Yuprasert, B. (2010). *Network Concept*. Bangkok : Sukothai Thammatiraj University, Bangkok. (in Thai)

คณะผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรณพ เรืองกัลปวงศ์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
295 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
e-mail: aruangk@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรารวรรณ เรืองกัลปวงศ์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
295 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
e-mail: saruangk@hotmail.com

อาจารย์วรนาถ ศรีพงษ์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
295 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
e-mail: vsripong@gmail.com

อาจารย์ปวีณา สปิบลเลอร์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
295 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
e-mail: pawina9@hotmail.com